

7. FODERFÖRSÖRJNING OCH VÄXTODLING

När djuren blir fler blir det mer av allting. Många gånger kommer sig utökningen på grund av ökad tillgång på areal. Detta är extra tydligt när det gäller dikorna då bidragsberättigad naturbetesmark så gott som alltid är en förutsättning för att få ihop dikokalkylen. För bästa ekonomi är det sällan maximalt antal kor som gäller, utan snarare tvärtom. Många gånger är det ekonomiska optimumet att inte ha fler kor än vad som är nödvändigt för att hävda betesmarkerna. En utökning kan också drivas av mer tillgång på åkermark som lämpar sig väl för vallodling.

Transportera mer foder och gödsel

Vid en utökad foderodling är det kanske inte själva odlingen som överraskar mest utan snarare det ökade transportbehovet och att avståndet till fält är det mest påtagliga. Lite raljerande kan man säga att ju mer effektiv du blir hemma på gården desto mer får du ligga och köra på vägen! Fler djur innebär att mer foder och gödsel ska transporteras längre avstånd på väg. Det tar tid och ställer högre krav på vägtransporterna och innebär därmed en högre kostnad.

Tänk igenom det ökade behovet av transporter och vilka alternativ som kan vara aktuella. Troligtvis innebär utökningen antingen att transportjänster behöver köpas in eller att det kan bli aktuellt med nyinvesteringar. Kanske blir det nödvändigt att ersätta traktorn med lastbil om transporterna sker på större vägar. Det kan också innebära att ersätta manuellt arbete med automatik genom att t ex använda en vagn med grindar som fixerar balarna istället för att behöva surra varje lass. Att köra transport på väg ställer även höga krav på den som kör, inte minst ur säkerhetsaspekt både för sig själv men också för medtrafikanter.

Det finns en påtaglig risk att underskatta både tid och kostnader för att sprida gödsel, oavsett om tjänsten köps in eller sker i egen regi. Fördelen med att köra i egen regi kan vara läglighetseffekten, förutsatt att det finns arbetskraft att tillgå vid rätt tillfälle. Det kan också vara en fördel att köra med mindre fordon när markförhållandena är svåra. Fördelar med att anlita en maskinentreprenör är att få tillgång till ytterligare arbetskraft samt tillgång till bättre teknik så som slangspidare. Vidare kan det också bli aktuellt att köra flytgödsel med tankvagn om längre transporter på stora vägar är nödvändigt.

Rationell odling

En ökad vallodling innebär oftast nyanläggning av vallar. Detta frestar på likviditeten och kräver framförhållning och kunskap. Ett bra vallfoder i riklig mängd kan inte nog värderas och det är därför viktigt att utifrån markens beskaffenhet och djurens behov välja rätt vallfröblandning och gödsling.

Längre avstånd kan också motivera en annan växtföljd, där ett och samma grödval odlas inom samma område istället för på flera utspridda områden. Vidare kan längre avstånd också göra att majs blir en mer intressant gröda i rätt område, då den skördas en gång per år i större eller motsvarande mängd som vallen ger på tre till fyra skördar per år.

Ny produktion – nytt grovfodersystem

I samband med en utökning är det vanligt att även byta till ett nytt grovfodersystem, vanligtvis då till plansilo. Det finns dock exempel där den tilltänkta investeringen i plansilo efter närmare eftertanke inte känns lika rätt som det kändes från början. Även om den totala grovfoderåtgången är relativt stor är det kanske inte så lyckat att utfodra samtliga djurkategorier som finns i en integrerad dikalvsproduktion med samma kvalitet av ensilage. Rundbalssystemet har just denna fördel att kunna sortera bland partier och kunna utfodra rätt ensilage till rätt djurkategori.

Det som talar för plansilosystemet är att det möjliggör en effektiv inläggning och en relativt rationell utfodring och blandning i fullfodervagn. Det korthackade ensilaget är också en fördel rent konsumtionsmässigt till ungdjur. Till dikor kan det bara vara en fördel att det är långsträigt då korna ofta äter för mycket. Nackdelen med allt för långsträigt foder är att det kan öka foderspillet.

En viktig aspekt gällande grovfoderskörd och hantering av grovfoder är att det är en rationell kedja och att det är driftsäkert hela vägen, både vad det gäller maskiner och människorna bakom. Det är viktigt att ökade volymer inte ger avkall på grovfoderkvaliteten på grund av en för lång skördeperiod.

Det krävs god planering framför allt första året för att få klart stallet i tid, få in djuren och få igång produktionen samt odla och skörda de större mängderna foder som krävs. Det finns därför en risk att överskatta vad som är rimligt att hinna med och att även vädrets makter är emot en ☺. Det är därför viktigt att ha en god beredskap inför odlingsäsongen och kanske överväga att köpa in fler tjänster än vanligt, åtminstone under själva byggåret. Att hamna efter kan kännas väldigt tungt då alla arbetsmoment ofta sker, men inte vid optimal tidpunkt, vilket innebär att samma insats ger mindre tillbaka då slutresultatet blir sämre.

EXEMPEL – mjölkrastjur, 16 månader

Beräknad foderåtgång per år baserat på näringsbehov. *Spill och svinn är inte medräknat utan det behöver läggas till minst 5-10 procent för att få en korrekt beräkning av totalåtgången av foder.*

Foderåtgång per uppfödd tjur till slakt per år:

- 1 450 kg ts ensilage (ca 11 MJ/kg ts)
- 1 500 kg ts spannmål
- 140 kg koncentrat
- 40 kg mineraler

EXEMPEL – diko, 700 kg

Beräknad foderåtgång per år baserat på näringsbehov. *Spill och svinn är inte medräknat utan det behöver läggas till minst 5-10 procent för att få en korrekt beräkning av totalåtgången av foder.*

Foderåtgång per diko och år:

- 2 000 kg ts ensilage (ca 9-10 MJ/kg ts)
- 1 700 kg ts bete
- 40 kg mineraler

Ny produktion – nytt utfodringssystem

I samband med en utökning är det också vanligt att byta utfodringssystem från separat utfodring till fullfoder. Det finns en lång rad positiva effekter med fullfoder. När grovfoder, kraftfoder och mineraler blandas till en välbalanserad foderstat blir det en jämnare tillgång på foder för hela gruppen. Fullfoder i fri tillgång är därför ofta positivt för magen och djurhälsan.

Risk för förökning av smitta

Problemen med fullfoder kan dock uppstå både då fullfodret ska beredas, mellanlagras men också när det utfodras. Beredningen sker oftast med en mixervagn där det ständigt finns rester av fuktigt och näringsrikt ”substrat” där bakterier som salmonella kan frodas. Saken blir inte bättre om kraftfodret som ska ingå i foderstaten lagras i öppna fickor och lastas med traktor

eller lastmaskinskopa. Rationaliseringen av arbetsmomenten leder till att stora mängder känsligt foder hanteras i öppna system med däckspår rakt in i foderhögen. Att skruva ut foder direkt i mixervagnen är en bättre metod och behöver inte ta längre tid.

När fodret är färdigmixat körs det ofta ut på körbara foderbord efter att ekipaget har kört över gårdsplanen och korsat de vägar som används för att köra ut gödsel. Snacka om spår! Är du duktig bonde sopar du sedan in allt foder till djuren. Bandfoderfördelare och krubbor är bra alternativ, men alla system har sina nackdelar. Kom ihåg att det ska vara lätt att hålla rent samtliga steg i foderkedjan, men att det viktigaste är att gå igenom alla aspekter innan man bestämmer sig för det ena eller det andra systemet. Även valet av fodermedel har betydelse för smittrisken. Ett välensilerat gränsensilage med lågt pH är t ex ett säkrare fodermedel än majsensilage, som har mycket lättlöslig energi och drar även till sig gnagare, fåglar och andra vilda djur.

Att tänka på

- Är du beredd på det ökade behovet av transporter på väg som utökningen innebär?
- Finns det arbetskraft för den mer omfattade foderodlingen och det ökade behovet av transporter under byggåret och framåt?
- Är foderodlingen och skördesystemet tillräckligt rationellt för att skörda mer foder utan att ge avkall på kvaliteten?
- Har du tagit hänsyn till hygienaspekten för att minska risken för smittspridning genom utfodringsystemet?

Läs mer

- **Från Fält till Mule.** Beställs på www.gardochdjurhalsan.se